

8. Er was eens een workshop (over zelfredzaamheid)

Marc Steen

*Overheden, bedrijven en andere organisaties willen sociale innovatie stimuleren—daar-
onder kan onder andere worden verstaan: het organiseren van sociale processen als
oplossingen voor maatschappelijke problemen. Het stimuleren van creativiteit en
samenwerking staat daarbij centraal. We kunnen ons richten op het empoweren van
burgers, not-for-profit organisaties en commerciële bedrijven om creatief te kunnen
samenwerken aan het oplossen van maatschappelijke problemen. Bijvoorbeeld op het
gebied van gezondheid, veiligheid, mobiliteit, energie, duurzaamheid. Een organisatie
zoals TNO kan processen en tools aanreiken waarmee mensen 'in het veld' concreet aan
de slag kunnen.*

De kamer is ruim en licht. In het midden staat een ovale tafel. Het knalgroene tafelblad staat op de juiste hoogte voor staand vergaderen en zal straks ruimte bieden voor acht mensen. Het tapijt lijkt op kunstgras. Twee zijden van de kamer hebben grote ramen—zowel in de breedte als in de hoogte—die een wijds uitzicht bieden over de binnenstad. Je kunt de duinen en de zee zien. Aan de andere twee zijden van de kamer hangen beeldschermen. Daarop kunnen de deelnemers straks beelden en filmpjes tevoorschijn toveren vanaf hun mobiel of tablets. Karin heeft een donkerblauw pak aan, met daaronder een vrolijke lichtgroene blouse. Farshad heeft zwarte halfhoge lederen schoenen en een nette spijkerbroek, met daarop zijn zwarte coltrui. Ze lopen heen en weer en leggen spullen klaar. Karin blijft voor het raam stil staan en kijkt naar buiten. Ze ademt rustig en rekt zich uit. Farshad legt de kartonnetjes klaar op de tafel. Hij legt ze volgens een precies patroon neer.

Farshad: Hebben we alles?

Karin: Ja hoor. Geeltjes. Stiften. De kartonnetjes met instructies. En acht tablets.

Farshad: Okay dan.

Karin: Het materiaal is in orde. Heb jij Aisha nog gesproken?

Farshad: Vanmorgen, kort.

Karin: Ook over of ze nog contact heeft gehad met de buurtbewoners en hoe ze straks de workshop gaan doen?

Farshad: Ja hoor. Is goed gegaan, zei ze. Dat proces loopt lekker, hoor.

Karin: Vaak wel, he? Toch moet ik er soms nog aan wennen.

Farshad: Ja :) Wij leggen alles klaar. Gaan wij de kamer uit. Doen zij alles zelf.

Karin: Wij reiken alleen het proces en de tools aan.

Participatie Checklist

- Maximaal acht deelnemers, face-to-face of online
- Minimaal vijf burgers of ondernemers (social entrepreneurship)
- Expertises aanwezig, combinaties mogen :-)
- Sociologie, psychologie
- Business, financiën
- Design, creativiteit
- Technologie, inhoud
- Van tevoren verwachtingen managen
- Van tevoren 'sensitiseren', bijv. video-dagboekjes

Workshop Checklist

- Sessie 1: Kritiek, huidige situatie
- Sessie 2: Fantasie, gewenste situatie
- Sessie 3: Actie en overlap met volgende serie workshops
 - Checklist Intervention Framework: doelgroep, gedragsverandering, determinanten, interventies
 - Checklist Value Case: actoren en relaties, verschillende soorten waarde, effecten
 - Checklist Regelgeving en besturing
 - Checklist Prototypes en pilots organiseren en evalueren (human-centred design)

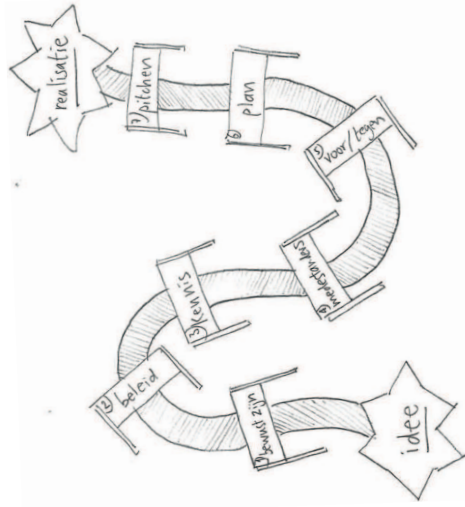
Capabilities/Empowerment Quick Scan

Welke capabilities willen we ons hier/nu (eigenlijk) op richten?

- Gezondheid en integriteit van lichaam
- Veiligheid, controle over omgeving
- Zelfredzaamheid, samenredzaamheid (community resilience)
- Relaties vormen en onderhouden
- Betekenisvol werken
- Vrijheid en mobiliteit
- Duurzaam omgaan met energie
- Zintuigen, verbeelding, nadenken
- Emoties – voelen en uitdrukken
- Kritisch reflecteren en handelen
- Deelnamen aan ecologisch systeem
- Spelen, lachen, ontspannen, recreëren (Nussbaum 2011, pp. 33-34)

Technologie/enabling > Capabilities/empowerment > Gedrag/vrijheid

- Over welke enabling technologie hebben we het? Als middel om mensen te empoweren om capabilities te ontwikkelen
- Welke sociale, culturele en individuele factoren hebben invloed op het ontwikkelen van die capabilities?
- Hoe waarborgen we de vrijheid in keuze en handelen?
 - Zodat we niet bepaald gedrag (impliciet) voorschrijven of uitsluiten.

1. Bewustzijn: Bevorderen van bewustzijn 'ik kan iets veranderen (self-efficacy)', 'negatief klagen' ombuigen in 'positieve actie'
2. Beleid: Check wat het huidige beleid is voor het geconstateerde probleem... wellicht zijn er al initiatieven of andere ervaringen?
3. Kennis: Vergroten van kennis over het geconstateerde probleem om eigen expertise te vergroten en betere gesprekspartner te worden.
4. Medestanders: Vinden van medestanders, bijv. ook binnen dienstverlenende organisaties... tegenstander > medestanders :-)
5. Voor/tegen: Alle voors en tegens op een rij zetten en bespreken met enkele deskundigen of smaakmakers en bredere groep burgers.
6. Plan: Plan maken inclusief begroting en planning en beoefde resultaten. En aansluiten bij beleid en voortbouwen op anderen.
7. 'Pitchen': Indienen en eventueel extra communicatie, zodat het plan – dat kwaliteit en draagvlak heeft – de juiste aandacht krijgt.

Karin: En? Hoe ging het?

Aisha: Goed wel. Het ging duidelijk soepeler vergeleken met de eerste workshop. Toen waren we natuurlijk nog bezig met oud zeer benoemen. En daar ruimte aan geven.

Karin: Ja, inderdaad. En daardoor kon het deze keer positiever richting de toekomst.

Farshad: En de tools werkten goed, zag ik.

Aisha: Ja, ze konden goed verder. Vooral met die discussie over capabilities. Je ziet dat dat zo goed helpt bij het helder krijgen van doelen en middelen, en het aanbrengen van focus. Ze pikten dat goed op. En voor de volgende workshop gaan ze daar ook een flink stuk in voorbeelden.

Karin: Dan gaan ze toch verder met die zelfredzaamheid, toch?

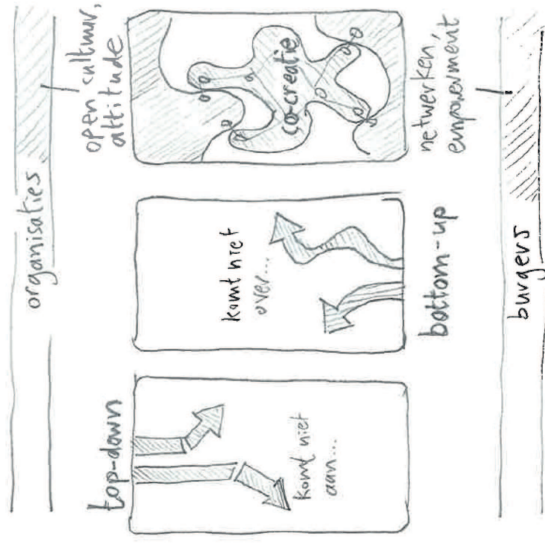
Aisha: 'Samenredzaamheid', noemden ze het zelf ook al. Mooi moment was dat :-)

Farshad: Over koffie gesproken :-). Zullen we een ommetje lopen en drie lekkere lattes halen?

Overheden, bedrijven en andere organisaties willen sociale innovatie stimuleren. Eén van de betekenissen van sociale innovatie is: 'the design and implementation of "new products, services and models... that simultaneously meet social needs and create new social relationships or collaborations. In other words, they are innovations that are both good for society and enhance society's capacity to act"' (Mulgan e.a., 2007). In deze betekenis gaat sociale innovatie over het organiseren van sociale processen als oplossingen voor maatschappelijke problemen. Sociale innovatie in deze betekenis gaat over het stimuleren van creativiteit en samenwerking – over het stimuleren van co-creatie (Sanders en Stappers 2008) en co-design (Steen, 2012).

Deze vorm van sociale innovatie kan een speerpunt van TNO worden. Als we de lijn doortrekken van kennis ontwikkelen, naar kennis toepassen, naar kennis ter beschikking stellen aan mensen 'in het veld', dan zou TNO zich in de toekomst kunnen richten op het empoweren van burgers, not-for-profit organisaties en commerciële bedrijven om creatief te kunnen samenwerken aan het oplossen van maatschappelijke problemen. Bijvoorbeeld op het gebied van gezondheid, veiligheid, mobiliteit, energie, duurzaamheid—thema's waarbinnen TNO positieve en duurzame impact wil realiseren.

Een dergelijke aanpak past ook in de trend van 'Big Society'. Vroeger probeerden overheden om top-down interventies door te voeren, maar dat bleek relatief duur en vaak ineffectief (Figuur: Top-down). Vervolgens probeerden ze bottom-up initiatieven te stimuleren, maar die strandden of verzandden vaak in procedures (Figuur: Bottom-up). Daarom is het goed om nu in te zetten op co-creatie, in twee richtingen: top-down een opener cultuur en attitude te stimuleren binnen bijvoorbeeld overheden, zodat deze ontvankelijker worden voor bijvoorbeeld burgerinitiatieven; en bottom-up empowerment en sociale netwerken te stimuleren, zodat burgers en ondernemers makkelijker en succesvoller initiatieven kunnen realiseren (Figuur: Co-creatie).

Idealiter staan in een dergelijke aanpak participatie en empowerment centraal: het co-creëren van innovaties en technologie die mensen op hun eigen manieren kunnen gebruiken en kunnen inzetten om hun capabilities te ontwikkelen—waarbij ze de vrijheid hebben om hun eigen versie van 'het goede leven' kunnen leven. Een dergelijke aanpak sluit aan bij de 'capability approach' (Sen, 1999; Nussbaum, 2011; Oosterlaken en Van der Hoven, 2012). Idealiter richten innovatieprojecten zich niet slechts op het ontwikkelen van technologie ('te weinig') en schieten ze ook niet door in het voorschrijven van specifiek gedrag ('te veel'), maar op participatie en empowerment.

Hierboven heb ik geschetst hoe TNO processen en de tools kan aanreiken waarmee mensen 'in het veld' aan de slag kunnen. 'Elke vaardigheid en elke wetenschap [elk TNO project] is [immers] gericht op iets goeds' (Aristoteles), op 'het goede leven', in al zijn verscheidenheid.

Referenties

- Aristoteles (1999). *Ethica Nicomachea*. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Mulgan, G. (e.a.) (2007). *Social innovation: What it is, why it matters and how it can be accelerated*. Londen: The Young Foundation/Saïd Business School.
- Nussbaum, M.C. (2011). *Creating capabilities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Oosterlaken, I., Hoven, J., Van der. (2012). *The Capability Approach, Technology and Design*. Berlin: Springer.
- Sanders, E.B.N., Stappers, P.J. (2008). *Co-creation and the new landscapes of design*. *CoDesign*, 4(1), 5-18.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. New York: Knopf.
- Steen, M. (2013). *Co-design as a process of joint inquiry and imagination*. *Design Issues*, forthcoming.